

Kövy Sándor

Kövy Sándor személyére, mint egy gyöngyszemre találtunk rá, szinte véletlenül. Mivel neve néhány hónapja még semmit sem mondott nekünk rutinszerű helytörténeti kutatásra álltunk rá, amely egyre inkább szenvedélyes búvárkodássá alakult. Ennek eredményeképpen ma már tudjuk, hogy Kövy Sándor magyar felvilágosodás egyik legnagyobb alakja volt, a sárospataki jogakadémia messze földön híres jogászprofesszora, Csokonai, Kossuth, Szemere legendás tanára. Márványtáblája a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Aulájában Magyarország leghíresebb tudósai, művészei, között foglal helyet, Fazekas Mihály és Diószegi Sámuel szomszédságában.

Mivel érdemelte ki Kövy professzor ezt a tiszteletet? Azzal, hogy jogprofesszori működésével iskolát teremtett Sárospatakon, hiszen ő szervezte meg először a hazai jog oktatását. Több jogásznemzedéket nevelt fel, akik közül jó néhányan a '48-as forradalom előkészítői és vezetői lettek.

Lenyűgöző tanáregyéniségére korszerű tudás és eredeti módszertani kultúra volt jellemző. A száraz elméleti jogalkotást szerepjátékokkal tette szemléletessé pl. osztályából képzeletbeli vármegyét alakított, ahol eljátszatta tanítványaival a törvényhozás minden lépését, s gyakoroltatta a vármegyei politikai életet. Ezzel tulajdonképpen elősegítette nemzeti ellenállásunk kibontakozását akkor, amikor II. József császár utolsó meg akarta szüntetni a magyar vármegyerendszert, mint a nemzeti ellenállásunk védőbástyáját.

Szép... szép..., de van-e köze Kövy Sándornak Nádudvarhoz, a nádudvari Általános Iskolához? Van, hiszen Kövy Nádudvaron született 1763. július 15-én, s itt járta ki elemi iskoláit. 10 éves korától lett a debreceni Református Kollégium diákja. Ettől kezdve vakációit szülőfalujában töltötte, ahol élte egy kisnemesi família minden napjait. Népszerűségének csúcán is szeretettel emlékezett vissza szülőfalujára. De szerintünk nem emiatt érdemes őt iskolánk névadójának választani, hanem azért a példáért, amit Ady Az értől az óceánig” című versében így fogalmazott meg:

„Valaki az Értől indul el,
S befut a szent nagy óceánba.”

Kövynek szoros kapcsolata volt a kisiskolásokkal, hiszen az első magyar nyelvű jogi tankönyvét hét-tizenkét éves gyerekeknek szánta ”A magyar törvénynek rövid summája a gyerekek számára /1798/ címmel. Szerinte a közéletre való nevelést, a politikai kultúra fejlesztését kisiskolás kortól kell elkezdni. Ebben is korszerűen gondolkozott.

Egy iskola-névadótól joggal várja el mindenki, hogy kutatható legyen, vagyis kisdíák és tanár egyaránt adatokat találhasson a választott személy működéséről. Ebből a szempontból is alkalmas Kövy neve iskolánk névadójának. Sajnos, ezen a téren mutatkozó struccpolitikánk, hogy tudniillik, „amiről nem tudunk, az nincs is” – nem vezet sehová. Szégyenkezve be kell látnunk, hogy Kövy tevékenységének könyvtárnyi irodalma van, sőt minden kézikönyv /lexikon, enciklopédia/ említi a nevét, méltatja tudományos és tanári munkásságát. A Nádudvaron fellelhető irodalom is olyan bőséges, hogy akár vetélkedőt tarthatnánk „Ki mit tud Kövy Sándorról?” címmel. Pályázatunk végén bőséges bibliográfiát ajánlunk az érdeklődő kollégák és diákok figyelmébe.

Mi követve Kövy nyomát szégyenkezve, de örömmel vettük tudomásul, hogy Sárospatakon ismerik és tisztelik Kövy Sándort. A Kollégium főbejáratának központi rebebfjén Kövy és Kossuth alakja látható a következő felírással:

„Ragyogjatok ti, drága iskolánk
Egén örökké fénylő csillagok,
Tanár és tanítvány; Kövy és Kossuth
S népünk szent álmaim virrasszatok!”

A Kollégium múzeuma őrzi olajképét, 36 éves tanári működésének emlékeit, a levéltár – gazdag levelezését.

Lakóháza a Kollégium mögött a Kossuth utca 25. szám alatt található. A ház falán a következő emléktáblát olvastuk:

„Itt lakott 1793-1817-ig Kövy Sándor a jogtudományok országos hírű professzora. Kossuthnak és nemzedékének tanítómestere.”

A Kossuth utcából nyílik a Kövy Sándor utca, melynek idős lakói jól ismerik utcanévadójuk tanári és tudási tevékenységét. A Kollégium könyvtárában olvasott sárospataki diákkronikák és anekdoták szintén azt bizonyítják, hogy Kövy működésének idején /1793-1829/ a Kollégium legnagyobb tudósa és tanáregyénisége volt. Ezt támasztja alá a következő statisztikai adat is: 1770-ben még csak 26 joghallgató tanult itt, Kövy idejében már 116.

E rövid méltatás után tekintsük át Kövy életrajzát, munkásságát részletesebben!

Kövy Sándor élete

Magánéletéről igen keveset tudtak kortársai, hiszen 36 évi tanári működése alatt szinte ki sem mozdult Sárospatakról és a Kollégiumból. Életét teljes egészében tanári a munkájának szentelte.

Életrajzát először Szinyei Gerzson dolgozta fel, s közölte Sárospataki Lapokban, 1893-ban. Az ő tanulmányára és saját kutatásainkra támaszkodva a következők tudtuk meg Kövy Sándorról:

1763. július 15-én született Nádudvaron. Szülei alföldi kis- és középnemesek voltak: apja Kövy Péter, anyja: Zöldi Katalin. Nemesi kúriájuk Nádudvaron a mai Kabai és Csokonai utca sarkán egy akkori temető mellett állt. A Kövy családapai ága az a Kövy Pálfalvy család, kinek tagjai – Gergely, Imre és Péter – 1768-ban az úrbérrendezések idején kénytelen nemességét bizonyítani.

Az anyai ág, a Zöldi család előkelőbb és gazdagabb volt, hiszen nemességüket sokkal korábban 151-ben III. Ferdinánd királytól kapták. A Zöldi család birtokai elég szétszórtan helyezkedtek el: Bihar, Szabolcs vármegyékben és Debrecen határában.

A tehetséges és eminens Kövy Sándort szülei 10 éves korától a debreceni Református Kollégiumban tanítták tovább. Itt végezte el középfokú, majd teológiai és bölcsészeti tanulmányait. Mivel Debrecenben, ebben az időben jogi oktatás nem folyt a természetjogot és a statisztikát is bölcsésztanáraitól tanulta meg. A hároméves felsőfokú képzés után, mivel szülei tovább nem tudták anyagilag támogatni, elment 3 évig Sarkadra tanítani. Nem volt egyedül az ő sorsa, hiszen ebben az időben a debreceni és a pataki szegény sorsú diákok között általános volt ez a pénzszerzési mód, mellyel további tanulmányaikat finanszírozták.

Három évig maradt Sarkadon, ennyi idő alatt elég pénzt gyűjtött arra, hogy elmehessen Pozsonyba a hazai jog tanulmányozására.

Pozsonyban ekkor Fleischaker Jakab volt a legnevezetesebb tanár, akinek a magyar jogból tartott előadásaira az ország minden részéről sereglettek a joghallgatók. Fleischaker Kövyvel is megszeretette a magyar jogot és kiszélesítette ismereteit, melyet a fiatalember eddig csak Werbőczy Hármaskönyvéből szerezhetett meg.

Tanárai ösztönzésére a jogi pályán maradt, s letette Pesten az ügyvédi vizsgát. Ez a pálya azonban egyáltalán nem vonzotta, magánórák adásával kereste megélhetését: a Vay, a Teleki és a Bernáth főnemesi családok fiait készítette fel az ügyvédi vizsgákra. Ez a vállalkozás sorsdöntő lett további életére, hiszen mindhárom család a sárospataki főiskolára nagy befolyást gyakorolt. Így például, amikor Patakon Vay József sürgetésére az egyházkerület elhatározta, hogy a hazai jog tanítására külön tanszéket szervez – gr. Teleki József támogatásával – Kövyt hívták meg a tanszék vezetésére.

1793. november 10-én érkezett Sárospatakra. Tanszékvezetői beiktatása november 15-én volt, amikor beköszönő beszédében a hazai jog hasznosságáról és szükségességéről tartott előadást. Rövid, lényegre törő beszédével azonnal megnyerte az előjáróság és az ifjúság rokonszenvét.

Előadásait november 18-án kezdte meg, s ettől fogva, mint a főiskola egyik leghatékosabb és legpedánsabb tanára 36 éven át tanította a magyar jogot.

Kövy beiktatása mérföldkő volt a pataki főiskola és a hazai jogi oktatás fejlődésében. Megválasztása és a pataki jogakadémia megalapítása ugyanis kiindulópontja a magyarországi protestáns jogi oktatásnak. A pataki jogakadémia megszervezése előtt Magyarországon csak Pozsonyban oktattak hazai jogot. Erről így emlékezett meg Kazinczy Ferenc:

„Az én koromban Patakon és Debrecenben még nem tanítanak hazai törvényt, meg még magyar történeteket, külön fogva a világ történeteiből. Az ifjú nem tudott egyebet, midőn iskoláit elhagyta, mint dogmatikát és teológiát. Mely törvényeinken állapodik életünk... azt én Patakon nem tudtam, azt később tanultam meg.”

Kövy a hazai jog oktatása mellett jogbölcseletet, politikát, nemzetközi jogot és statisztikát tanított. Az ő irányításával a pataki jogakadémia a külföldi egyetemek jogképzése mellett. Tanszékvezetői beiktatásától kezdve azt a protestáns szellemet képviselte, mely egyértelműen azonos volt a szabadság szellemével. Kortársai, tanítványai szerint felekezeti szempontokat sohasem vitt a tudományba, ő a szabad kutatás és gondolkodás jogát hirdette. Ezért tanultak nála katolikus és ortodoxvallású fiatalok is.

Mikor Patakra került már kész tudós volt. Tanítványai feljegyzik róla, hogy a fiatal 30 éves professzor „egész lényében, modorában megvolt mindaz, ami tiszteletet parancsol. Mintha egyenesen a tanszékre született volna. Igazi tanár volt és csak tanár maradt haláláig.”

Ballagi Géza történész 1893-ban így méltatta Kövyt és szerepét: „azok közé az izmos tehetségek közé tartozott, kik a homályból kiemelkedve, saját erejükből küzdi fel magukat, kik önmagukra lévén utalva, annyira önállókká válnak, hogy egyéniségük bélyegét ráütik mindenre, ami működési körükbe esik, kik intézményeket, embereket saját képükre formálnak...Az iskolát, ahol Kövy hatalmas egyénisége érvényesül elnevezik Kövy iskolájának, mert azt minden ízében, minden alkatrészében a Kövy szelleme.”

Kövy egyedül jogtanári hivatásának élt és nem forgácsolta szét tehetségét egyházkormányzati vagy világi karrierrel. „Azok közé a ritka nagyságok közé tartozott, kiket nemcsak az utókor, de saját koruk is megért és érdeme szerint méltányol” – írta a Sárospataki Lapokban 1893-ban Ballagi Géza.

Kitűnő tanítványa Fogarassi János, a későbbi nyelvész /a Czuczor- Fogarassi szótár társszerzője/ a következőképpen emlékezett professzoráról: „Mintha most is látnám a hetven esztendő felé járó férfit, mint öreget, több mint 36 éves tanítói székében egyszerre felmelegülni, mintha látnám, miként ömlik el a legszebb pirosság arcán a magyarázasi hév é buzgóság miatt, miként beszélté úgyszólván még közepszerű elméjű s figyelmetlenebb hallgatóiba is tudományát, ő a tanításban s beszédben kifogyhatatlan volt. Az egyes tárgyakat többféle oldalról tudta és szerette előadni s megfogni. És ha észrevette, hogy nehezebben fogják fel, újra elől vagy más oldalról kezdte a tárgyat fejtegetni...”

A hallgatók körében rendkívül népszerű tanár volt, hiszen előadásaiban mindig elkerülte a felolvasásokat, a száraz elmélkedéseket. Ehelyett érthetően és egyszerűen magyarázta el még a legbonyolultabb jogi kérdéseket is. Előadásait latinul tartotta, de mint többen feljegyezték cicerói ékesszólással. Kossuth – aki 1819/20-ban tanítványa volt – egy 1882-ben írt levelében azt állítja a professzorról, hogy az „kézikönyvét latin nyelven adta ki, de előadásait magyarul tartotta.” Ezt Kövy életrajzírói mind megcáfolták- Lehet, hogy előadás közben – világosabb kifejtés céljából – rátért beszédre is, de makacsul ragaszkodott a magyar mindvégig tradicionális latin nyelvhez, mint a törvényhozás nyelvéhez. Valószínű Kossuth emlékezetét az csalhatta meg, hogy mestere rendkívül világos, érthető magyarázataira emlékezett vissza.

Kövy volt a Pántzél vármegye örökös főispánja és a királyi tábla elnöke, de minden diákjára osztott valamilyen szerepet. Így választottak alispánt, helytartót, főjegyzőt, aljegyzőket, főadószedőt, főszolgabírókat stb. A játékos vármegyei gyűlésekről és országgyűlésekről jegyzőkönyvek is készültek, melyek közül néhány ma is olvasható a Kollégium levéltárában.

Kövy bizonyára büszke volt tanítványaira, mert egy levélben megemlíti, hogy tanítványai olyan takaros periratokat készítenek, és olyan országgyűlési beszédeket tartanak, hogy a „való életben is számot tettek volna”. Innen is látszik, hogy a professzor a gyakorlati jogéletre készítette elő tanítványait. A Pántzél vármegye ülésén készült jegyzőkönyv írja, hogy a Pántzél vármegye és királyi tábla tagjai: „pénzbeli adományokat tette eleinte a Kollégium új épületére utóbb a közönséges Bibliothecara olyan tzéllal, hogy a juristák számára római classicus írók szereztessenek be...”

A két ifjúsági önképzőkör a következőképpen működött: évenként egy országgyűlést és három megyei tisztújítást tartottak. A megyei gyűléseken gyakorolták magukat a retorikának és a gyűlés vezetésében. Ezeken a képzeletbeli gyűléseken éles hangon bírálták a kormányt túlkapása miatt, ezért 1823-tól Pántzél vármegyét a Helytartótanács határozata alapján betiltották. Kossuth a következőképpen emlékezik Pántzél vármegyéről és Kövyről.

„Kövy túlságosan jó tanár volt. Nemcsak elméletileg vezetett be minket a magyar jogba, hanem gyakorlatilag is. Hallgatóiból Pántzél vármegye révén megyét alakított, s abban minden növendékének kiosztott valamilyen tisztséget, az alispántól kezdve lefelé. A főispáni hivatalt magának tartotta fenn Kövy. Pántzél vármegye gyűlésein égő vitatkozások folytak a

megyék bajairól s az ország gondjairól. Behatóan bíráltuk s a maró gúny eszközével, ha kedvünk jött, a közélet jelenségeit, s mindig a nemesi vármegye szellemében s mindig nyíltan, mert Kövy engedte, sőt megkövetelte a teljes, szókimondó őszinteséget. E disputákban alaposan részt vettem – gyakran harsogva és kíméletlenül -, s csak jóval később gondoltam rá, vajon Kövy professzor is átélte-e a játékot, s ha elszánta volna a megyei életbe avatni magát, remélhetett volna-e főispáni rangot? Soha! Az nem lehetett volna, kolosszális jogi ismereteivel sem, mert főnemesnek kellett volna születnie.”

Kövy legendás hírű előadásai és joggyakorlatai egy új szellemű, a nemzeti eszmékért lelkesedő, képzett jogásznemzedéket adtak a hazának. Ezért talán nem vesszük túlzásnak tanítványainak azt az állítását, hogy Kövy diákjának lenni dicsőség volt. S valóban tanítványaiból nőtték ki népünk legkitűnőbb politikusai, tudósai, államférfiai, bírái, művészei.

Zsindely István Kövy tanítványairól írt dolgozatában megvizsgálta a főiskola anyakönyveit és megállapította, hogy főnemesi családok közül a báró Prónay, gr. Bethlen, gr. Teleky családok gyermekeit; a köznemesi családok közül Szirmay, Kölcsey, Péchy, Fáy, Szemere, Bornemissza, Görgey, Vay családok fiait tanította Kövy Sándor.

A professzor sok ezer tanítványa között szép számmal szerepeltek jobbágyszármazású diákok, ezenkívül német, szerb, cseh, román és horvát fiatalok.

A rengeteg tanítvány közül néhány ismertebb:

Kossuth Lajos

Az 1818/20. tanévet töltötte Patakon és joggyakorlatot hallgatott Kövynél. Már aggkorában, turini remeteként így írta le két élményét Kövy professzorról:

„Bevégezvén Eperjesen tanulmányaimat jogot mentem tanulni nem Pestre, hanem Sárospatakra... Tanárom Kövy Sándor volt, hírneves magyar jogász: nem hiszem, hogy akkoriban az elméleti magyar jogot valaki jobban tudta volna, mint ő... Lehetetlen volt nála nem tanulni, hiszen tölcserrel öntötte az ember fejébe a jogtudományt. Nekem meg Dercsényinek mindjárt az első félévi vizsga alkalmával, miután még abból is kifaggatott, amit még nem tanított, de mi könyvéből már megtanultuk, a vizsgán jelen volt felügyelő hatóságához fordulva azt a bókot tette, hogy ez a két fiatalember itt jobban tudja törvényt, mint az egész királyi tábla...”

Másik élménye nem ilyen kellemes Kossuthnak: Kövy darabos, nyers ember volt, s ez a sajátsága egyszer egy kis összeütközést idézett elő. Történt, hogy egykor tárgyába belemelegedve a szabott órán túl sok folytatta az előadást. Mély csendben hallgattuk, mint mindig, azonban – véletlenül esett meg vagy szándékosan történt – egy valaki épp azon padokban, ahol én ültem, megsúrolgatta a padlót csizmájával, ami úgy hangzott, mintha türelmetlenség jele volna.

Kövy felénk fordult, végigjáratta rajtunk szikrázó szemeit, öklével a tanszék polcára ütött s mindig felénk nézve elkiáltotta magát: „Hitvány emberek!” – s elrohant.

Én azt mondtam társaimnak:

- Aki elég hitvány, hogy zsebre tegye a gazember címet, ám tessék, én nem teszem; ha ezt a sértést jóvá nem teszi, én előadásra többé nem jövök, elmegyek Kassára, ott leteszem a vizsgát. Szavaim helyesléssel találkoztak. Három nap, a világi növendékek legnagyobb része nem mentünk a tanításra. Azon órát a Kollégium előtt, a gyepen töltöttük, egyikünk fennhangon olvasott Kövy tankönyvéből.

Aztán tanárunk értem küldött:

- Hát Domine fráter! Micsoda bolondságot csinálnak magok? – kérdezte.
- Nem bolondság az, Tekintetes Uram, hanem a megsértett becsületézés méltó neheztelése – felelém. Mi tanulni jöttünk ide nem gyaláztatni. Büszkék voltunk rá, hogy a nagyhírű Kövy professzor tanítványai lehetünk, de becsületünkre is büszkék vagyunk. A Tekintetes Úr tudja, hogy én akár 24 óra hosszat is szívesen elhallgatom, így mások is. Ki adott alkalmat erre a kellemetlensége nem tudom, lehet, hogy véletlen volt, jobb is volna annak tekinteni s észre se venni. De mi sem betyárok, sem gyerekek nem vagyunk: mi az iskolából kilépünk az életbe. Nem vihetjük magunkkal homlokunkon a gazember bélyegét. Méltóztassék a dolgot bölcsessége szerint elcsinálni, különben országos skandalum lesz belőle, ha azt tudja meg a világ, hogy Kövy professzort tanítványai elhagyták.

Kossuthnak erre a beszédére Kövy így válaszolt:

- Jól van no, jöjjenek fel holnap, majd elcsináljuk!

Felmentünk – folytatta Kossuth – Kövy a terembe lépve így szólt:

- Egy kis kellemetlenség fordult elő a múlt napokban; sajnálom, a dolog onnan ered, hogy szándékos rosszakaratot gyanítottam. De utánajártam, s meggyőződtem, hogy nem az volt. Hát feledjük el, ne vesztegessük a drága időt, menjünk tovább! Hanem /oldaltól rám mutatva/ a domine Kossuthból országháborító lesz!

Kossuthnak még egy konfliktusa volt Kövyvel, akkor, amikor a diákok táncmulatságra mentek Sátoraljaújhelyre. Kiderült, hogy az indítványozó Kossuth volt, pedig a mulatságon való részvétel pénzbüntetést vont maga után a kollégiumi törvények értelmében.

A kihágás után a szigorú professzor maga elé rendelte a renitens diákokat, s Kossuthban ismét megerősítette, hogy országháborító lesz.

Azután még hozzátette:

- Majd figyelemmel kísérem ezután minden lépését!

Ezt a jelenetet ábrázolja az a vörös márvány relief, mely a Kollégium bejárata mellett van /Alkotója Szabados Béla – 1940./

Szemere Bertalan

A Batthyány kormány belügyminisztere, 1849-től Magyarország miniszterelnöke, Kövy tanítványa 1828/29. tanévben volt, de csak statisztikából, mert a nagybeteg professzor a hazai jogot már nem adta elő. Utódja a hazai jogi tanszéken Gortvay János volt.

Szemere Bertalan családja előadása miatt nagy nélkülözések között élte át a pataki jogászéveket. Vasszorgalma és erős hivatástudata társai fölé emelték, s eminens /első számú/ hallgató lett a jogászok között.

gr. Teleki László

Az 1848-i forradalom diplomatája, a forradalom után emigrált, majd 8 hónapig börtönbüntetését tölti. 1860-ban a Határozati Párt elnöke. 1861-ben öngyilkos lett, mivel Kossuth is árulónak tartotta.

Szemeréhez hasonlóan ő is 1828/29. tanévben volt Kövy tanítványa.

Fogarassi János

Bíró, jogtudós, nyelvész, szótáríró. A magyar szórend és a nemzeti versidom kutatója. Czuczor Gergellyel megszerkesztette A magyar nyelv szótárát /1862-74/.

Kövy tanítványai közül ő volt a legkitűnőbb tehetségű.

1818-tól 1823-ig tanult Patakon. A professzor így szólította feleletre:

- Domine Fogarassi, unus pro omnibus /Fogarassi úr, egyetlen a legkiválóbb a jók között/.

Fogarassi mestere iránti tiszteletből lefordította Kövy latinul írt művét magyarra. Eredeti címe: Elementa juris prudential hungaricae Kassán jelent meg 1800-ban.

Röviden ezt a művet csak „Elementa” néven emlegeti a jogtudomány. Az Elementát fordította le 1839-ben Fogarassi János „Magyarhoni magános törvénytudomány elemei” címmel. Tizenkét kiadást ért meg, s hat jogakadémián tankönyvként használták.

Fogarassi munkájának előszavában ezt írta:

„Azt gondoltam, hogy mind magamnak, mind a közönségnek, mind a nemzeti literatúrának több hasznot teszek, ha Kövyt adandóm vala magyarul, kinek neve a magyar haza legutolsó szögletében is talál ösmerősökre, mely munka tudtomra hat nagyobb iskolában használtatik kézikönyv gyanánt. Úgy reményeltem, hogy ezereknek fogok vele olvasmányt s kézikönyvet nyújtani s éppen ezáltal véltem a literatúrának is sokkal nagyobb mértékben használhatni, mintha saját eredeti dolgozatomat adom, s vele kevés közönséget kapok.”

A nagy íróvá és költővé vált tanítványok közül **Fáy András** emelkedik ki. Kövy nagy tehetségű diáknak tartotta, s felkérte korrepetálja gyengébben tanuló társait. Diáktársai elismerésül Pántzél vármegye alispánjává választották, s itt is megfelelt társai bizalmának.

Csokonai a Debrecenből történt kicsapása után szintén Patakra jött, hogy jogot tanuljon Kövytől. A költő az 1795/96. tanévet töltötte itt, bár nem iratkozott be rendes hallgatónak. Az év végi vizsgákat meg sem várva hagyta ott a pataki jogakadémiát és ment tovább. Kövy ezt az ajánlólevelet állította neki:

„Alulírott ezennel hitelesen bizonyítom, hogy az igen, igen jeles és igen kiváló **Csokonai Vitéz Mihály** úr nálunk a magyar jogot meg kezdte tanulni, de a német nyelv tanulása és teljes elsajátítása céljából s ha alkalma kínálkozik, jogi gyakorlatra Lőcséra oly elhatározással távozik, hogy onnan félbehagyott tanulmányainak folytatására rövidesen vissza fog jönni. Egyébiránt az alatt az idő alatt, míg nálunk időzött, magát úgy viselte, hogy méltóvá lett rá, hogy mindenkinek ajánljuk. Kelt, Sárospatakon 1796. július 12-én.

Kövy Sándor, a magyar jog rendes professzora.’

A levél eredetileg latin nyelven készült, fénymásolatát illusztrációként csatoltuk.

Szemere Miklós, aki Fogarassi Jánossal egyidőben tanult a pataki jogakadémián humoros verseiben őrizte meg tanárai emlékét, így:

„ifjúságom vidám vezérét;
Rozgonyit, a gunyoros bölcsészt,
Szombathit, a jámbor aggot,
ki egymaga egy egész könyvtár volt,
s iskolánk csillagát,
s magyar hazánk első jogtanárát:
Kövyt, a röstek ostorát.”

Ideje, hogy néhány gondolatban megemlékezzünk Kövyről az emberről és a családapáról.

Magas, szikár ember volt, akinek arcképét a sárospataki Református Kollégium Múzeuma őrzi. Magas homlokú, nyílt, bátor tekintetű férfit ábrázol az olajkép. akit kb. 50 éves korában festettek le. Diákjai rajongtak érte, s ő is diákjaiért; nemcsak oktatta, hanem nevelte is őket. Egész napját a Kollégiumban töltötte, csak este ment haza családjához. Elég későn, negyvenéves korában házasodott meg. Felesége Pika Erzsébet egy sátoraljaújhelyi kismemesi család sarja. Három gyermekük volt: Sándor, László és Rozália.

Igaz, hogy nagyon közel laktak a Kollégiumhoz, szinte a szomszédban, mégis minden munkát Kövy a feleségére hagyott.

Otthon és a társadalmi érintkezésben barátságos, egyenes ember volt. Nem szeretett azonban bíbelődni a szőlősbirtokukkal, sőt még a gyereknevelés kellemetlen oldalával sem. Minden otthoni kötelességre azt mondta "az asszony dóga". Ennek ellenére harmonikus, boldog családi élete élt. Felesége és gyermekei elfogadták olyannak, amilyen volt, jószívű, nagytudású, gyakorlati dolgokban esetlen tanárnak.

Szórakozottságáról legendák jártak a jogakadémia diákjai között. Ezt a szórakozottságot használta ki egyszer egy Komjáthy nevű furfangos végzős tanítványa.

Komjáthy, aki levizsgázott Kövy professzornál elhatározta, hogy megtéveszti tanárát. Ezért felajánlotta megvételre Kövynek saját szőlőjét.

Kövy úgy gondolta, hogy örömet szerez üdülő feleségének, meg a szőlőt is kedvező áron adta Komjáthy. Ezért nyélbe ütötték az üzletet.

A hazaérkező feleségének Kövy elújságolta, milyen olcsón vásárolt Szőlőbirtokot. Majd meginvitálta az asszonyt, hogy hajtsanak megnézni. A professzor igencsak nagy meglepetés érte, amikor a felesége a helyszínen összecsapta a kezét és felvilágosította:

- Te, Sándor! Ez a szőlő már hét éve a miénk...

Restellte magát nagyon Kövy, s hogy diákjai ne tudják még diákjának 100 Ft-ot is adott furfangos ne beszélje el a dolgot.

Érzékeny, sértődékeny tanár volt, amit bizonyít a Kossuthtal megesett incidense, sőt egy Bernáth György nevű diákjával történt afférja is.

Bernáth György 1809-10-ben volt Kövy tanítványa. Ügyvédi vizsgáját a professzornál tette le, s a vizsgára való belépéskor igen erősen összecsapta a sarkantyúját. A szigorú Kövy kihívó viselkedésnek tekintette, s még a szokottnál is alaposabban kikérdezte. De nem tudta megfogni sehogy sem. Mire még egyszer élesen rászögezte szemét és így bocsájtotta el:

- No, mostmár összeütheti az úr a sarkantyúit!

Kövy tanári jelleméhez még apró adalék:

A professzor idegenkedett a divatos öltözködéstől. Különösen zavarta, hogy diákjai a 10-es évektől kezdve magas nyakú, keményített gallért hordtak és hozzá vékony csokornyakkendőt kötöttek. Annyira zavarta ez az öltözet, hogy odaszólt legdivatosabban öltözködő tanítványának:

- Domine Madzag, kivan a gallérja!

Tanárságának 36. évében betegeskedni kezdett Kövy professzor úr, ezért az egyházkerületi gyűlésen – 1829. április 23-án – beadta lemondását. Az egyházkerület bízva a gyógyulásban nem fogadta el a lemondást. Ugyanezen év nyarán betegsége súlyosbodott, s július 13-án megismételte lemondását. Az egyházkerület mostmár kénytelen volt a lemondását elfogadni, azzal a kikötéssel, hogy míg Kövy él, annak utasításai szerint tanítson utóda, Gortvai János. Az egyházkerület azt elhatározta, ha a professzor felgyógyul, fényes küldöttség megy üdvözlésére.

Erre már nem volt szükség, mert 1829. július 23-án Kövy elhunyt. Haláláról az egykori lapok tudósítanak, s a tanítványai gyűjtést indítanak, hogy Ferenczy István szobrászművésszel síremléket készítenek. A gyűjtés valamilyen okból elakadt, ezért sírja jeltelen maradt a

sárospataki temetőben. Halála után – 1837-ben – egyik művét „A magyar polgári törvény” címűt Marczibányi-díjjal tüntették ki. Ez volt az egyetlen tudományos kitüntetés a múlt században Magyarországon. Emlékét őrzi még egy alapítvány is, melyet Okolicsányi Viktor tett 1860-ban Kövy emlékének megőrzésére. Okolicsányi egykor Kövy tanítványa volt és végrendeletében 400 Ft-ot hagy a Kövy-alapítványra.

Összegzésként elmondanánk: hogy pályázatunkban igyekeztünk egy méltatlanul elfelejtett nádudvari születésű, országos jelentőségű tudóst sokoldalúan bemutatni. Végigkövettük életét és munkásságát és bemutattuk jelentőségét; modern, polgári Magyarország vezetőit nevelte fel, akikben elhintette nemcsak a társadalmi átalakulás, hanem a nemzeti függetlenség csíráit is. Színes és rokonszenves egyénisége kiváló emberre, több ezer tanítványa kiváló tanárra vall.

Azért ajánljuk iskolánk névadójának, mert Kövy példája nemcsak a ma élő gyerekek, hanem a felnőttek példája is lehet.

Kövy Sándor megjelent munkái:

1. Magyar törvények rövid summája a gyermekek számára /Pozsony, 1798/ - tankönyvül szolgált
2. Elementa jurisprudentiae hungaricae /Kassa, 1800/
3. Az előző könyv magyar fordítása Fogarassi János: Magyarhoni magános törvénytudomány elmei /Pest, 1839/
4. A magyar polgári törvény /Pozsony, 1822./

+ egy tucat latin nyelvű jogi tanulmánya

Ajánló bibliográfia gyerekeknek:

1. Pedagógiai lexikon II. kötet*
2. Új magyar lexikon IV. kötet
3. Révai nagylexikon*
4. Mikszáth Kálmán: Különös házasság
5. Cseres Tibor: Én, Kossuth Lajos*
6. Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái Bp., 1900.*
7. Szinnyei József: Népi írók, költők, feltalálók művei
8. Szilágyi Ferenc: Deákok tüköre Bp., 1896.

*-gal jelölt művek tekintélyes terjedelemben foglalkoznak Kövy Sándorral.

Ajánló bibliográfia felnőtteknek:

A fentiekén kívül –

1. Szinyei Gerzson: Kövy életrajza – Sárospataki Lapok 1893/47. szám.
2. Ballagi Géza: Kövy jellemzése - ugyanott
3. Zsindely István: Adalékok Kövy tanári és írói jellemképéhez - ugyanott
4. Zsindely István: Kövy tanítványairól – ugyanott
5. Finkey István: emlékezés Kövy halálának 100. évfordulóján – kéziratban vagy Miskolc, 1930.
6. Csokonai emlékek szerk. Vargha Balázs Bp., 1960.
7. Szilágyi Ferenc: Deákok tüköre, Bp., 1896.
8. Frank József: Nádudvari krónikák Kaba, 1930.
9. Finkey Ferenc: A sárospataki református jogakadémia története /1793-1923/ Sárospatak, 1944.
10. Gulyás József: A sárospataki Református Főiskola rövid története Sárospatak, 1931.
11. Dr. Panka Károly: A pataki diákvilág anekdotakincse – Kiadta a Sárospataki Diákok Országos Szövetsége Bp.: 1927.
12. Nemes családok Debrecenbe szerk. Herpay Gábor Debrecen, 1925.
13. Nemes családok Hajdú vármegyében szerk. Herpay Gábor Debrecen, 1926.
14. A Debreceni Főiskola növendékei III. kötet 1760-1791. Tiszántúli Reformátusegyház Levéltára
15. Alma mater Sárospatak 1531-1981- készítette Imre Lajos /metszetek a Sárospataki Református Kollégium Alapításának 450. évfordulójára/
16. Sárospatak térképe – Cartographia Kft, Bp.
17. A Debreceni Református Kollégium története Bp., 1988.
18. Kosáry Domokos: Kossuth Lajos a reformkorban Bp.: 1946. Bp., 1988. Tankönyv

Készítette:

Ludmanné Papp Ilona

K. Nagy Lajos

Nádudvar, 1996. június.